

DE LA PRUNCUCIDERE LA UCIDERA ORI VĂTĂMAREA NOU-NĂSCUTULUI SĂVÂRȘITĂ DE CĂTRE MAMĂ

Mioara Ketty GUIU

ABSTRACT

From infanticide to murder or injury of the newborn committed by the mother

In this article the author presents the offense regulated in The Penal Code of Romania under the name of "The murder or injury of a newborn committed by the mother" ("Infanticide", in the previous Penal Code), also noting the fact that this is included in a group of offenses which does not exist in the previous regulation, called "Offenses committed against a member of the family".

The structure and content of the article reveal commentaries on the problems raised by classifying the offense, by transforming the specific executional acts of an attempt into a self-standing offense (instead of incriminating the attempt) and the contradictory practice regarding the disturbed psychical state of the mother, while taking into consideration the doctrine elaborated by important names in the field of criminal law (A. Voicu, V. Dongoroz, S. Kahane, M. Dunea, I. Dobrinescu).

In closing, the author considers that it would have been imposed that the law-maker of the Penal Code of Romania should have found another justification for the diminished sentence applicable to mothers who commit such acts.

Keywords: *offenses committed against a family member; murder or injury of a newborn; infanticide; attempt; psychical disturbance of the mother.*

1. Introducere

În Codul penal anterior (Legea nr. 15/1968), grupul infracțiunilor contra vieții cuprindea și infracțiunea de pruncucidere - care nu mai există, cel puțin ca denumire. Potrivit noului Cod penal (Legea nr. 286/2009), aceeași faptă constituie infracțiunea de „Uciderea ori vătămarea nou-născutului săvârșită de către mamă”, care este inclusă într-un grup de infracțiuni inexistent anterior, intitulat „Infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie” (Titlul I, Capitolul III).

Privitor la această clasificare a infracțiunii, în expunerea de motive a noului Cod penal¹ se arată următoarele: „...săvârșirea unei infracțiuni prin violență asupra unui membru de familie apare în legea în vigoare ca o agravantă la infracțiunile de loviri sau alte violențe și vătămare corporală.... De aceea, potrivit proiectului, comiterea infracțiunii prin violență asupra unui membru de familie atrage o agravare în cazul tuturor infracțiunilor pentru care acest lucru se justifică.

¹ Publicată pe website: http://www.just.ro/Portals/0/Coduri/coduri_60309/Expunere, p.36.

La rândul său, starea de tulburare pricinuită de naștere este astăzi valorificată doar în conținutul infracțiunii de pruncucidere, nu și în cazul altor infracțiuni de violență ce s-ar putea comite de mama aflată într-o asemenea stare asupra copilului (spre exemplu, vătămarea corporală gravă). În plus, existența infracțiunii de pruncucidere ca incriminare distinctă a generat numeroase controverse și soluții neunitare în materia participației penale. Nu în ultimul rând, majoritatea legislațiilor europene au renunțat la consacrarea pruncuciderii ca incriminare distinctă (dreptul francez, spaniol, iar de dată relativ recentă și dreptul german prin abrogarea § 217 C. pen.)”.

Dar, după părerea noastră, aceste considerații lasă nelămurite motivele pentru care legiuitorul noului Cod penal a transformat pruncuciderea, dintr-o infracțiune contra vieții, într-o infracțiune săvârșită asupra unui membru de familie.

Iar, pe lângă aceasta, completările aduse definiției infracțiunii creează și alte probleme, care se adaugă celor vechi, care au rămas în mare parte nerezolvate.

În consecință, ne-am propus ca, în cele ce urmează, să sesizăm câteva dintre problemele, noi sau vechi, pe care le ridică această infracțiune.

2. Clasificarea infracțiunii

Așa cum am arătat, infracțiunea de „Uciderea ori vătămarea nou-născutului săvârșită de către mamă” a fost clasată într-un nou grup de infracțiuni, inexistent anterior, intitulat „Infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie”.

Dar, în opinia noastră, este discutabilă însăși necesitatea creării acestui nou grup de infracțiuni - chestiune pe care expunerea de motive nu o lămurește.

În acest sens, putem face mai multe observații.

În primul rând, se impune să observăm, în contradicție cu opinia exprimată în expunerea de motive, că existența unei agravante generale nu justifică crearea unui nou grup de incriminări. Așa cum se știe, sistematizarea infracțiunilor se face în raport cu „obiectul juridic generic” și, mai exact, fie în raport cu clasificarea drepturilor subiective, fie în raport cu diviziunea dreptului în ramuri, adică ținând seama de natura obligațiilor protejate². Însă, calitatea de „membru de familie” nu este nici drept subiectiv, nici obligație - ceea ce înseamnă că ea nu poate constitui „obiect juridic” al niciunei infracțiuni. Calitatea de „membru de familie” este și rămâne o simplă circumstanță, care servește exclusiv la individualizarea pedepsei.

În al doilea rând, se impune să observăm că, indiferent dacă e vorba de o circumstanță agravantă sau atenuantă, locul unei circumstanțe generale este fie în Partea generală a Codului penal (Capitolul V - „Individualizarea pedepselor”), fie la sfârșitul titlului sau capitolului din Partea specială, în caz că e vorba de o circumstanță care se aplică exclusiv unui anumit grup de infracțiuni.

² Pentru detalii, a se vedea M.K. Guiu, A. Voicu, *Drept penal economic european*, Editura Sitech, 2009, p.34.

În al treilea rând, se impune să observăm că, în condițiile în care infracțiunea denumită „Uciderea ori vătămarea nou-născutului săvârșită de către mamă” a fost inclusă în grupul infracțiunilor săvârșite asupra unui membru de familie, suntem nevoiți să pretindem că ea are un obiect juridic complex, adică asigură protecție, în principal, unor obligații specifice dreptului familiei și, abia în subsidiar, unor drepturi personale nepatrimoniale (dreptul la viață, dreptul la integritate corporală și sănătate) - ceea ce este nu numai fals, dar și complet inacceptabil. Este evident că această infracțiune nu asigură protecție vreunei obligații specifice dreptului familiei. Iar, pe lângă aceasta, se mai poate observa că protecția dreptului la viață are o importanță excepțională și, ca urmare, asigurarea acestei protecții nu poate trece într-un plan secund, ci trebuie să rămână prioritară (căci, în lipsa acestei protecții, recunoașterea oricărui alt drept subiectiv ar fi inutilă).

În al patrulea rând, se impune să observăm că noul Cod penal a menținut grupul infracțiunilor contra familiei (Titlul VIII, Capitolul II), iar, așa fiind, nu se justifică apariția acestui al doilea grup de infracțiuni (Titlul I, Capitolul III), care, cel puțin la o primă vedere, ținând seama exclusiv de denumirea ce i-a fost atribuită („Infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie”), pare a avea un identic obiect juridic, adică pare a asigura protecție tot unor raporturi specifice dreptului familiei.

Distinct de cele de mai sus, se impune să observăm că apariția acestui nou grup de infracțiuni ridică și o altă chestiune, anume aceea de a ști care este natura circumstanței constând în „săvârșirea faptei asupra unui membru de familie”.

Cu privire la această circumstanță, se ridică, mai exact, două întrebări, și anume: 1) dacă această circumstanță se răsfrânge sau nu asupra participanților, respectiv dacă ea este o circumstanță reală sau, dimpotrivă, o circumstanță personală; 2) dacă această circumstanță are efect agravant sau, dimpotrivă, atenuant.

Răspunsul la prima întrebare este complicat. Formula aleasă de legiuitor, aceea de „săvârșirea faptei asupra unui membru de familie”, ne obligă să pretindem că o atare circumstanță privește împrejurările faptei și că, așadar, ne aflăm în prezența unei circumstanțe reale (obiective), care se transmite asupra participanților (evident, în măsura în care aceștia au cunoscut-o sau au prevăzut-o). Cu toate acestea, este greu de admis că o atare circumstanță se poate reține în sarcina tuturor participanților, chiar dacă numai unul dintre ei ar avea o legătură de familie cu victima (conviețuia cu ea, era soț ori rudă apropiată cu aceasta)³. În orice caz, o logică elementară ne obligă să caracterizăm această circumstanță nu ca una reală, ci ca una personală de individualizare, care se poate reține numai în sarcina participantului care, în raport cu victima, are calitatea de „membru de familie”. În ce ne privește, noi credem că s-ar impune ca legiuitorul să renunțe inclusiv la

³ A se vedea explicația sintagmei „membru de familie”, înscrisă în art.177 din noul Cod penal.

sintagma „membru de familie” (art.177), urmând să folosească alte formule, mai precise, care să nu lase dubii asupra faptului că e vorba de o circumstanță personală de individualizare.

Răspunsul la a doua întrebare este încă mai complicat. Așa cum am arătat, în expunerea de motive se pretinde că săvârșirea unei infracțiuni prin violență asupra unui membru de familie reprezintă o agravantă generală. Însă, o asemenea afirmație nu corespunde realității. De altfel, dacă ne îndreptăm atenția asupra celor două texte cuprinse sub denumirea de „Infracțiuni săvârșite asupra unui membru de familie”, anume art.199, intitulat „Violența în familie” și art.200, intitulat „Uciderea ori vătămarea nou-născutului săvârșită de către mamă”, putem lesne observa că numai primul (art.199) impune o majorare a pedepselor prevăzute în art.188-189, 193-195 C.pen.; în ce privește al doilea text (art.200), vedem că el stabilește, dimpotrivă, pedepse mult mai mici decât cele prevăzute în art.188-189, 193-195 C.pen. - ceea ce înseamnă că el consacră o variantă atenuantă a aceluiași infracțiuni.

Ajunși aici, mai putem sesiza însă o eroare. Astfel, în expunerea de motive se afirmă că majoritatea legislațiilor europene au renunțat la consacrarea pruncuciderii ca incriminare distinctă. Or, nu se înțelege care este rostul acestei afirmații, din moment ce legiuitorul nostru nu a renunțat la infracțiunea de pruncucidere, ci s-a limitat să-i schimbe denumirea și clasificarea. După părerea noastră, aici e vorba de o neînțelegere a faptului că „a renunța la pruncucidere ca incriminare distinctă” înseamnă că, pe viitor, mamele care îșiucid copiii nou-născuți vor fi pedepsite cu pedeapsa prevăzută de lege pentru omor. Întrucât nu va mai exista infracțiunea de pruncucidere - care este concepută ca o variantă atenuată a infracțiunii de omor -, mamele ucigașe nu vor mai beneficia de reducerea pedepsei, ci vor fi tratate la fel ca orice ucigaș. Însă, noul Cod penal român, repetăm, nu a renunțat la infracțiunea de pruncucidere, ci doar i-a schimbat denumirea și clasificarea - ceea ce înseamnă că, la noi, mamele ucigașe vor beneficia în continuare de reducerea pedepsei. Iar, așa stând lucrurile, afirmația menționată devine un nonsens. Subliniind faptul că cei mai mulți legiuitori europeni au abrogat textele relative la pruncucidere, legiuitorul român nu face altceva decât să atragă atenția asupra faptului că el se află în dezacord cu ceilalți legiuitori europeni. Și aceasta, fără nici un motiv.

3. Tentativa de pruncucidere

Spre deosebire de Codul penal din 1936⁴, Codul penal din 1968 nu a mai incriminat tentativa de pruncucidere.

În consecință, sub imperiul Codului penal din 1968, mama putea fi trasă la răspundere, numai dacă se producea rezultatul (moartea copilului nou-născut). În

⁴ A se vedea V. Dongoroz, Comentare la art.465, în *Codul penal Carol al II-lea adnotat*, vol.III, Partea specială, Editura Socec, București, 1937, p.77.

schimb, dacă nou-născutul supraviețuia (deci rezultatul nu se producea), fapta mamei se considera lipsită de relevanță penală⁵ - și aceasta, chiar în caz că acea faptă lăsa urme grave asupra copilului (de exemplu, o infirmitate permanentă)⁶.

Legiuitorul român din 1968 nu a motivat în nici un fel refuzul său de a incrimina tentativa de pruncucidere. Cu toate acestea, putem presupune că el a luat în considerare interesul copilului, faptul că procesul și condamnarea sunt de natură să o îndepărteze și mai mult pe mamă de copil, sporind sentimentele ei de ură față de acesta, în timp ce copilul, fiind foarte fraged și rănit, ar avea absolută nevoie de îngrijirile mamei.

Dar, după cât se pare, legiuitorul noului Cod penal nu a agreat această soluție, considerând, din contră, că se impune ca mama să fie pedepsită pentru orice act de violență exercitat asupra copilului nou-născut, chiar dacă acest act ar avea o gravitate minimă.

Nu intrăm în discuții, privind faptul dacă această schimbare de poziție este sau nu justificată. Trecem și peste faptul că expunerea de motive nu oferă nicio explicație, în această privință.

Însă, trebuie să sesizăm că, în loc să revină la vechea soluție și să incrimineze din nou tentativa de pruncucidere, noul Cod penal a ales să transforme actele de executare specifice tentativei într-o infracțiune de sine stătătoare - ceea ce ni se pare inacceptabil.

Astfel, la o primă vedere, putem observa că infracțiunea de „Uciderea ori vătămarea nou-născutului săvârșită de către mamă” (art.200) apare ca o infracțiune binomică, care prezintă două forme tip sau două „modalități normative”: în prima modalitate normativă (alin.1), această infracțiune constă în uciderea copilului nou-născut imediat după naștere, dar nu mai târziu de 24 de ore, săvârșită de către mama aflată în stare de tulburare psihică; în a doua modalitate normativă (alin.2), aceeași infracțiune constă în oricare dintre faptele prevăzute în art.193-195, dacă acestea sunt săvârșite asupra copilului nou-născut imediat după naștere, dar nu mai târziu de 24 de ore, de către mama aflată în stare de tulburare psihică.

Totuși, dacă reflectăm mai atent, putem observa că, în prima modalitate, această infracțiune constă într-o infracțiune consumată de pruncucidere, în timp ce în a doua modalitate, ea constă fie într-o tentativă de pruncucidere (dacă mama a

⁵ S. Kahane, „Omuciderea” în *Explicații teoretice ale Codului penal român*, Vol.III, Partea specială, Editura Academiei Române, București, 1971, p.204.

⁶ În literatura de specialitate s-a exprimat o altă opinie, potrivit căreia, în condițiile în care tentativa de pruncucidere nu era pedepsită, actele de executare urmau să fie pedepsite ca infracțiuni de lovire ori vătămare corporală (Mihai Dunea, *Considerații privind problematica juridică și medico-legală a pruncuciderii*, în „Analele Științifice ale Universității Al. I. Cuza”, tomul LIII, Iași, 2007, p.200). Dar, după știința noastră, practica judiciară nu a înregistrat nicio soluție, în acest sens.

acționat cu intenția de ucide copilul), fie într-o lovire sau vătămare cauzatoare de moarte (dacă mama a acționat cu praeterintenție).

Pe de altă parte, mai putem observa că, fiind vorba de două modalități normative, respectiv de două definiții diferite ale aceleiași infracțiuni, devine posibil - teoretic, cel puțin - ca mama să fie trasă la răspundere pentru un concurs de infracțiuni, în caz că actele sale corespund unor modalități normative diferite. De exemplu, mama ar putea fi trasă la răspundere atât pentru slujirea copilului, cât și pentru moartea acestuia, survenită ca rezultat al contribuției mai multor factori cauzali, între care și vătămarea cauzată de mamă.

Cu toate acestea, din punct de vedere logic, este de neconceput un concurs între o infracțiune consumată de omor (pruncucidere) și tentativa la aceeași infracțiune. O asemenea soluție contravine, de altfel, regulii că infracțiunea consumată absoarbe tentativa.

De unde se poate deduce că aplicarea art.200 din noul Cod penal va ocaziona o practică judiciară contradictorie, cu consecințe dintre cele mai rele.

4. Starea de tulburare psihică a mamei

Printre cerințele esențiale de existență a infracțiunii de „Uciderea ori vătămarea nou-născutului săvârșită de către mamă”, în ambele ei modalități, figurează și aceea ca mama să se fi aflat „în stare de tulburare psihică”.

Ca urmare, se impune să reamintim că această cerință figura și printre cerințele esențiale de existență a infracțiunii de pruncucidere și că ea a ocazionat numeroase discuții în doctrină, ca și o practică contradictorie.

Sub aspect teoretic, s-a observat că starea de tulburare psihică pe care o pretinde această infracțiune se află la limita iresponsabilității, că o asemenea stare implică o disoluție a funcțiilor conștiinței și că, în lipsa capacității de autocenzură, actele socialmente dăunătoare ale unei persoane nu îi pot fi imputate acesteia⁷. De aceea, nu ne rămâne decât să subliniem, la rândul nostru, că o asemenea cerință esențială nu se conciliază în nici un fel cu principiul vinovăției, potrivit căruia pot fi considerate infracțiuni numai faptele săvârșite în mod conștient și voluntar.

Sub aspect practic, trebuie să observăm, mai întâi, că părerile sunt împărțite: unele instanțe consideră că mama care își ucide copilul imediat după naștere se prezumă a fi într-o stare de tulburare psihică⁸, în timp ce alte instanțe consideră că o asemenea stare trebuie dovedită și, mai exact, numai printr-o expertiză medico-legală, care să concluzioneze că fapta a fost săvârșită fără discernământ⁹. Iar apoi, cu privire specială la aceste din urmă soluții, mai trebuie să observăm că

⁷ I. Dobrinescu, *Infracțiuni contra vieții persoanei*, Editura Academiei Române, București, 1987, p.120.

⁸ C. A. Suceava, dec. pen. nr. 239/2003, publicată în „Dreptul”, nr. 6/2004, p. 211-212.

⁹ I.C.C.J, dec. pen. nr. 4956/2004, publicată în „Dreptul”, nr. 11/2005, p. 275-276.

ele apar ca niște erori grosolane. În orice caz, a pretinde că, pentru existența pruncuciderii, ar fi necesar ca expertiza să concluzioneze că mama a acționat fără discernământ este totuna cu a pretinde că infracțiunea de pruncucidere se poate reține numai în sarcina unei mame iresponsabile și, așadar, că pruncuciderea reprezintă un caz de răspundere obiectivă, fără vinovăție.

De unde urmează, în concluzie, că s-ar fi impus ca legiuitorul noului Cod penal să renunțe la o asemenea cerință esențială și să găsească o altă justificare, pentru pedeapsa redusă aplicabilă mamelor care săvârșesc asemenea fapte.